

Muzeum Żydów Mazowieckich w Płocku – nowa placówka na kulturalno-oświatowej mapie Polski

Muzeum Żydów Mazowieckich ma swoją siedzibę w budynku dawnej synagogi, tzw. małej, zwanej też „bożnicą”. Małej, ponieważ w Płocku naprzeciwko obecnego pomnika 13 Straconych była również wielka synagoga, zburzona na przełomie 1950 i 1951 r.

Budowa murowanej dwukondygnacyjnej bożnicy w stylu klasycystycznym przy ul. Kwiatka (wówczas ul. Szeroka) rozpoczęła się w 1822 r. i zakończyła w połowie lat 50. XIX w. Tej inicjatywie od początku towarzyszyły trudności: brakowało funduszy na jej ukończenie; kłopoty sprawiała częściowe położenie na dawnej średniowiecznej fosie obronnej miasta; przedsięwzięciu sprzeciwiał się ówczesny biskup płocki (według niego bożnica miała stać zbyt blisko katedry), wkrótce jednak zmienił zdanie. Budynek w późniejszych latach przechodził wiele remontów, np. po częściowym zawaleniu się dachu w 1863 r.

Bożnica ostatecznie powstała, z przeznaczeniem na szkołę, dom modlitwy i siedzibę zarządu gminy żydowskiej. Po wkroczeniu Niemców do Płocka we wrześniu 1939 r., w małej synagodze znalazł lokal Judenrat, czyli żydowska rada wykonująca polecenia władz okupacyjnych. Ten okres dziejów bożnicy zakończył się 1 marca 1941 r. wraz z ostateczną likwidacją płockiego getta, z jego ponad 8 tys. mieszkańców. To był jednocześnie koniec świata płockich Żydów, istniejącego od początku XIII w. Ocalał budynek przy ul. Kwiatka 7, którego właścicielem po zakończeniu drugiej wojny światowej został Komitet Żydowski. Z jego inicjatywy w dawnej bożnicy odbyło się pierwsze zebranie płockich Żydów, wzięły w nim udział 22 osoby. W 1949 r. powstała Spółdzielnia Krawiecko-Dziwiarsko-Pończosznicza im. Gerszona Dua-Bogena. W 1960 r. właścicielem tego miejsca został Skarb Państwa, dwa lata później budynek został wpisany do rejestru zabytków. Przestał być użytkowany w 1992 r.

Na przełomie XX i XXI w. obiekt zmieniał właścicieli. Wojewoda płocki przekazał go gminie Płock. W 1997 r. został odzyskany przez Gminę Wyznaniową Żydowską, która odsprzedała go miastu rok później. Kiedy w 2004 r. rada miejska wystawiła budynek na sprzedaż, zawiązało się Stowarzyszenie Synagoga Płocka. Jego celem stało się zorganizowanie przy ul. Kwiatka 7 Muzeum Żydów Mazowieckich. W 2006 r. dawna bożnica została przekazana stowarzyszeniu na 10 lat, rok później wydano decyzję o warunkach zabudowy, wtedy można było rozpocząć remont z myślą o lokalizacji muzeum. Ostatecznie dzięki grupie płockich społeczników ze Stowarzyszenia Synagoga Płocka (na ten cel zebrali 1,3 mln zł), dotacji Unii Europejskiej (7,7 mln zł) i porozumieniu mazowieckiego urzędu marszałkowskiego i władz Płocka w sprawie wspólnego coro-

cznego finansowania, od 15 marca 2013 r. można odwiedzać Muzeum Żydów Mazowieckich, działające w strukturach Muzeum Mazowieckiego w Płocku.

Muzeum jest placówką o charakterze kulturalno-oświatowym, której podstawowym zadaniem jest ukazanie historii osadnictwa żydowskiego na ziemiach polskich. Przestrzeń wystawy podzielono na trzy główne strefy tematyczne: przedsionek, pomieszczenie Holokaustu i salę główną. W przedsionku jest prezentowana historia Żydów na Mazowszu. Przedstawione są najważniejsze informacje i wydarzenia związane z dziejami osadnictwa żydowskiego na ziemiach polskich – od samych jego początków aż po współczesne odrodzenie kultury żydowskiej w Polsce – i dokumenty o charakterze statystycznym.

W sali głównej pokazano, w nowoczesnej multimedialnej formie, elementy kultury Żydów w Polsce na przykładzie kuchni, muzyki, świąt i zwyczajów oraz architektury żydowskiej. Część poświęcona Holokaustowi jest zbudowana na bazie Kartek z pożogi Symchy Gutermana, naocznego świadka zagłady świata płockich Żydów, i archiwalnych fotografii żydowskich mieszkańców Mazowsza. Dopelnieniem artystycznym ekspozycji jest widowisko multimedialne stworzone na podstawie wycinanki żydowskiej.

Oprócz części wystawowej, muzeum proponuje atrakcyjny program kulturalno-oświatowy. Składają się na niego koncerty, wieczory literackie, wykłady, małe spektakle teatralne, wystawy czasowe, zajęcia edukacyjne dla dzieci i młodzieży, prezentacje filmów fabularnych i dokumentalnych, pokazy slajdów, degustacje potraw żydowskich, warsztaty plastyczne i taneczne. Wszystkie te propozycje mają poszerzać bogatą działalność wystawienniczą o imprezy, których celem jest przybliżenie kultury żydowskiej, budzenie poczucia wzajemnego porozumienia między Polakami i Żydami, niwelowanie uprzedzeń, negatywnych stereotypów myślowych, przezwyciężanie granic między narodami polskim i żydowskim. Muzeum jest także jedną z placówek, która oprócz roli kulturalno-oświatowej działa na rzecz promocji Mazowsza, w tym Płocka, przyjmując w swoich progach rzesze turystów z Polski i z zagranicy.

Muzeum Żydów Mazowieckich, mówiąc obrazowo, jest jeszcze dorastającym dzieckiem. Mimo to „dziecko” od samych narodzin jest bardzo aktywne. Do tej pory odbyły się tu spotkania m.in. z ministrem Władysławem Bartoszewskim, prof. Szewachem Weissem, naczelnym rabinem Polski Michaeliem Schudrichem, Piotrem Pazińskim, dr Eleonorą Bergman i Pawłem Smoleńskim. Miały miejsce występy m.in. Stanisławy Celińskiej, Leny Piękniewskiej, Olgi Mieleszczuk, Andre Ochodlo oraz koncerty muzyki klasycznej. Publiczność miała okazję zapoznać się z wystawami, wśród nich „Przybyli, odeszli, są. Żydzi polscy” z Fundacji Shalom. Są prowadzone warsztaty z młodzieżą dotyczące życiorysu i twórczości Janusza Korczaka, regularnie są prezentowane filmy we współpracy ze Stowarzyszeniem Żydowskie Motywy. Ponadto jest realizowany

projekt dotyczący nagrywania na wideo osób pochodzenia żydowskiego, które urodziły się i mieszkały w Płocku. Warto dodać, że muzeum od marca 2013 r. do października 2014 r. odwiedziło ponad 20 tys. osób z całego świata.

Muzeum zostało docenione do tej pory kilkoma nagrodami. Wśród nich jest medal „Powstanie w Getcie Warszawskim”. Co roku otrzymują go osoby i podmioty walczące z przejawami ksenofobii, nacjonalizmu i antysemityzmu, promujące wiedzę o życiu i Zagładzie Żydów, opowiadające o wkładzie Żydów w ekonomiczny, naukowy i kulturalny rozwój Polski. Muzeum otrzymało też certyfikat najlepszego produktu turystycznego województwa mazowieckiego 2014. Zwyciężyło również w corocznym plebiscycie „Z Tumskiego Wzgórza” w kategorii „Kultura”, organizowanym przez Tygodnik Płocki.

Mariusz Wojtalewicz, Rafał Kowalski
Muzeum Mazowieckie w Płocku
Muzeum Żydów Mazowieckich

V Ogólnopolska Konferencja Naukowa w cyklu

Rzeczpospolita domów

Słupsk, 28–29 kwietnia 2014 r.

W dniach 28–29 kwietnia 2014 r. odbyła się V Ogólnopolska Konferencja Naukowa w cyklu *Rzeczpospolita domów*, której organizatorami są: Instytut Polonistyki Akademii Pomorskiej w Słupsku i Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku. Autorką i kierownikiem naukowym projektu o domach Rzeczpospolitej jest dr Krystyna Krawiec-Złotkowska. Konferencja ma charakter cykliczny i każdemu kolejnemu spotkaniu towarzyszy hasło przewodnie – hasłem tegorocznej konferencji były „Karczmy, zajazdy, gospody...”. Poprzedziły ją już cztery spotkania naukowe w tym cyklu:

- I w terminie 23–24 kwietnia 2007 r., a przyświecało jej hasło: „Zamki, dworki i pałace”;
- II w dniach 27–28 kwietnia 2009 r., pod zawołaniem: „Chata”;
- III odbyła się 26–27 kwietnia 2010 r., a jej hasłem był „Dom Boży”;
- IV w dniach 16–17 kwietnia 2012 r., pod hasłem „Domus urbanus”;
- oraz V w terminie 28–29 kwietnia 2014 r., której nadano hasło „Karczmy, zajazdy, gospody...”.

Pierwsza konferencja, inspirowana 500-leciem Zamku Księżąt Pomorskich w Słupsku, siedziby słowiańskiego rodu Gryfitów panującego na tych terenach znacznie wcześniej niż sięga historia oglądanej dziś budowli, dała początek całemu cyklowi. Konferencja inaugurowała obchody zamkowego jubileuszu